

Ивана Б. Љутић*

Београдска банкарска академија, Универзитет Унион у Београду

ПЕРСПЕКТИВЕ КРЕДИБИЛНОГ ПРОШИРЕЊА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ НА ЗАПАДНИ БАЛКАН: ПОЈАЧАНО АНГАЖОВАЊЕ ЕУ У СФЕРИ РЕГУЛАТИВЕ И ПРАКСЕ СУЗБИЈАЊА ПРАЊА НОВЦА

„Уколико желимо више стабилности у нашем суседству, тада морамо одржати кредибилне перспективе проширења за Западни Балкан. Јасно је да неће бити даљег проширења током мандата ове Комисије и овог Парламента. Ниједан кандидат није спреман. Након тога ће Европска унија бити већа од броја 27. Кандидати за приступање морају дати приоритет владавини закона, правосуђу и основним правима као највишии приоритет у својим преговорима.“

Жан Клод Јункер (Jean – Claude Juncker, 2017)

Сажетак

Предмет анализе овог рада је оцена усаглашености правне и пратеће регулативе земаља региона Западног Балкана у сфери сузбијања прања новца и финансирања тероризма са сродним нормативним актима Европске уније. Претње међународног тероризма расту, настају нови ризици пореске утаје, корупције, транснационалног организованог криминала, сајбер – криминала и др. Један од кључних критеријума прикључења земаља Западног Балкана ЕУ

* ivana.ljutic@bba.edu.rs

постали су остварени ефекти супротстављања прању новца. Главне тешкоће са којима се суочавају ове земље јесте уврежено виђење ЕУ и међународних регулаторних тела да национални регулаторни системи не чине довољно на практичном плану остварења ефеката стварног сузбијања прања новца. Брзина, обим и снага регулаторних промена ЕУ су динамични те тиме представља превелики терет за националне регулаторне системе, који су објективно у процесу изградње, уз инерцију историјских проблема и наслеђа. Оцена је да ће захтеви међународне заједнице а још више ЕУ расти, бити све строжи, тако да је период „крени – стани“ завршен. Следи фаза Олимпијског гесла *брже – даље – снажније*. Тероризам узрокује растуће трошкове за друштва, стога је значајан изазов за све цивилизоване земље. У том светлу је супротстављање финансирању тероризма кроз сузбијање прања новца кључна полазна, централна и завршна карика. Коришћене методе у анализи ове теме су историјскоправна метода, позитивноправна метода и упоредноправна метода.

Кључне речи: проширење, Европска унија, Западни Балкан, сузбијање прања новца, финансирање тероризма, правна регулатива

ЗЕМЉЕ ЗАПАДНОГ БАЛКАНА КАО КАНДИДАТИ У ПРОЦЕСУ ПРОШИРЕЊА ЕВРОПСКЕ УНИЈЕ

Процес проширења Европске уније (ЕУ) јесте вишефазни. Започет је пре пар деценија. Траје у садашњости и протегнуће се на неизвесну будућност коју није могуће прецизно дефинисати као хоризонт као ни крајњи исход. Не улазећи дубље у терминологију и суштинско разликовање израза Западни Балкан и Југоисточна Европа, што је одређено тачком гледишта и врстом гео–политичког разматрања у зависности од потреба анализе, определили смо се за одредницу Западни Балкан. Основ ове одлуке је што институције ЕУ, посебно Европски парламент развија политике постепеног приступа и интеграције Западног Балкана. У овај процес су укључене прво Хрватска која је примљена 2013. године, а у процесу су Црна Гора и Србија (почети преговори и отворена поглавља), Република Северна Македонија, Босна и Херцеговина, Албанија (European Parliament 2020, 1).

Правна основа процеса проширења је дефинисана кроз:

- Наслов V Уговора о Европској унији (TEU): Екстерне акције ЕУ;
- Члан 207 Уговора о функционисању Европске уније (TFEU): међународни трговински споразуми;
- Члан 49 Уговора о Европској унији: критеријум за захтев и чланство (European Parliament 2020, 1).

У будућем средњорочном периоду за земље Западног Балкана ће бити посебно важни стриктни критеријуму испуњавања захтева за пријем у пуноправно чланство. У раду ћемо се уско фокусирати управо на дефинисане критеријуме, захтеве, стандарде и праксу у сфери сузбијања прања новца у функцији борбе против тероризма, као и на аспекте интереса ЕУ о овом процесу.

Европска унија је одредила за циљ да унапређење мира, стабилности и економског развоја у земљама Западног Балкана и да отвори перспективе интеграције у ЕУ. Један од кључних стубова нове институционалне структуре ће бити ефикасно усвајање нове регулативе сузбијања прања новца ЕУ и примена у земљама кандидатима. Аспекти прања новца, пореске евазије, организованог и корпоративног криминала, сиве економије се преплићу и постају кључни елементи ефикасне борбе у контексту остварења програма Стабилизације и придруживања. У том светлу треба посматрати Пакт о стабилности, као и подршку ЕУ региону на Седници Европског савета (European Parliament 2020, 1). Стратегију за Западни Балкан је усвојила Комисија фебруара 2018. године која је објављена у Декларацији из Софије, након састанка ЕУ – Западни Балкан исте године у Софији, Бугарска (1). Наведени правни оквир дефинише односе између ЕУ и земаља у региону, уз елементе укључивања заинтересованих и на међународном плану. Статус земаља кандидата јесте сам по себи веома значајан и позитиван помак, који аутоматски не значи извесност исто таквог исхода. Приступ ЕУ ће бити градуиран и након 2020. године, односно у фокусу ће бити резултати односно ефекти сузбијања прања новца. Различите институције, тела и комисије ЕУ и консултантске куће, на дубинској аналитичкој и билатералној основи, оцењиваће конкретне резултате у пракси, пружати финансијску подршку, отварање интензивног дијалога и сарадње у области сузбијања прања новца.

Према уговорним обавезама из Споразума о стабилизацији и придруживању један од првих корака јесте формирање слободне трговинске области, поштовање демократских принципа и људских права, владавина закона (Ковачевић 2020: 133 – 150; Матијевић 2020: 151 – 175). ЕУ ће од сада пратити резултате на министарском

нивоу, са циљем да обезбеди сарадњу између земаља Западног Балкана и са ЕУ, а процес придруживања примарно ће зависити од властитих врлина, резултата и напретка сваке земље. Свака од земаља у региону мораће да усвоји и примени комплетну регулативу у сфери сузбијања прања новца као логичну консеквенцу *Acquis Communautaire*. Комисија ће извештавати о резултатима процеса од отварања преговора до краја, мада крај није гарантован. Могућност да се добије финансијска подршка ЕУ за спровођење потребних реформи је отворена од 2007. године, кроз јединствен инструмент: Инструмент помоћи пре придружења. Тиме се такође отварају врата земљама да учествују у програмима ЕУ.

Уз јачање регионалне сарадње биће посебно у фокусу следеће тачке:

- гоњење ратних злочинаца;
- гранична питања;
- избеглице и борба против организованог криминала.

Тиме се отвара потреба и нужност регионалне и прекограничне сарадње. Уз отварање могућности безвизног путовања аспекти сузбијања прања новца постајаће још значајнији на националном, регионалном и на плану ЕУ. У овом процесу ће једну од кључних улога играти Европски парламент.

СУЗБИЈАЊЕ ПРАЊА НОВЦА У ФУНКЦИЈИ БОРБЕ ПРОТИВ ФИНАНСИРАЊА ТЕРОРИЗМА КАО ЕЛЕМЕНТ НАЦИОНАЛНЕ И РЕГИОНАЛНЕ БЕЗБЕДНОСТИ

Европска унија је усмерена на креирање јединственог одговора на савремене терористичке претње, као врстом одговора на серију терористичких напада на њеној територији и глобално (Бурсаћ 2020). У контексту досадашњих активности у сфери антитероризма, ЕУ ће интензивирати своје активности неопходног јачања повезивања држава чланица у сфери заједничке унутрашње и спољне политике, али и са земљама Западног Балкана, као неуралгичним тачкама (1).

У приступу квалификовања сваке земље кандидата за пуноправног члана први корак јесте испуњавање критеријума за приступ („критеријуми из Копенхагена“). Основ су реална демократија, економски и политички услови. То су примарно стабилне институције, функционална тржишна привреда и способност – капацитет преузимања обавеза чланства. Посебно ефикасне имплементације у пракси, са аспекта испуњења циљева

ЕУ (Europsko vijeće, Vijeće Europske unije 2020). Претходно подразумева хармонизацију правне и професионалне регулативе са *Acquis Communautaire*. То подразумева кумулативно тело закона Европске уније, почев од циљева ЕУ, значајних правила, политика и др. Такође, значајни су и секундарни извори права и права судских случајева који сачињавају основни правни поредак ЕУ. Тиме се земља кандидат на једини могући начин потпуно квалификује да постане пуноправни члан (EuroWork Working Life 2007).

У фокусу рада нису аспекти предности проширења ЕУ за обе стране и недостаци, као ни сама стратегије проширења, већ сагледавање постојећег стања и перспектива рефлектованих на област сузбијања прања новца. За регионом су остале деценије дугог, тешког и мукотрпног пута. У почетку је на обе стране, мада је питање у којој мери, преовладавао субјективни оптимизам. Могуће је да смо пред периодом објективног песимизма стварних перспектива и нејасних рокова. Убудуће ће се много више инсистирати да земље кандидаткиње испуњавају строге захтеве условљености и потпуне транспарентности. Значајно ће земља кандидат одлучивати према својим интересима како ће и са колико мотива и ефикасности приступати овом процесу. Управо због чињенице да не постоји временски план динамике са чврсто дефинисаним роковима, тако да нема ни њиховог пробијања. Питање рокова, не чак ни дефинитивних, него парцијалних треба посматрати „сусретно“ кроз аспекте интереса и одлуке земље кандидата и пандане ЕУ.

Према процени немачких експерата за спољну политику и економију не очекује се скорије примање региона у наредних десетак година у ЕУ. Могуће је евентуално отварање „врата“ Европској економског простора (ЕЕА) (Стојановић 2021). Овим земљама би се тиме отворио приступ унутрашњем тржишту Уније, уз пуна права пуноправних чланица, без политичког учешћа. Тиме се уочава да је дипломатска иницијатива Француске о реформама прво унутар ЕУ прихваћена у Немачкој. Тиме се перспективе приступа ЕУ удаљавају. Постају нејасне и непоуздане. Гледано са аспекта ЕУ ка Балкану могуће су оцене да ће се реформе успорити, друга тачка гледишта самих земаља јесте легитимна да су остављене на милост и немилост различитим сценаријима и исходима, који у већини случајева неће бити позитивни. Уз економску стагнацију и окретање земаља у потрази за партнерима ван ЕУ унеће нове елементе нестабилности на обе стране. Искуство Турске која је вишедеценијски на „леру“ поучно је за лидера и јавно мњење земаља Западног Балкана, само се отвара питање ко ће шта и како закључити и реаговати, а какви ће бити исходи сасвим је непредвидиво.

Значајан корак за земље попут Србије и Црне Горе који су на изглед на врху листе кандидата јесте да реално спровођење реформи (политичке, економске, правне, институционалне).

Уколико се ЕУ одлучи да „пружи руку“ кроз боље економске интеграције и сарадњу, већа финансијска и техничка помоћ ЕУ могло би евентуално да доведе до убрзања преговора.

Једна стратешка опција остаје нејасна да ли ће и у којој мери у будућем продуженом стратешком периоду од хипотетичних десетак година ЕУ бити у интересу да се земље Западног Балкана прикључе или ће се кроз нове утицаје и нове мултиполарне центре хегемоније формирати нове интересне везе.

РЕАГОВАЊЕ НА COVID – 19 У СФЕРИ ЕКОНОМИЈЕ И РЕФЛЕКСИЈЕ НА СУЗБИЈАЊЕ ПРАЊА НОВЦА

Сузбијање прања новца, пореска евазија, сива економија, организован и корпоративан криминал су фактори ризика у свету и у региону. Пандемије представљају глобалне економске претње са опипљивим консеквенцама по националне привреде (World Economic Forum 2021, 72 – 81). Због тога је координација на националном и регионалном нивоу (Западни Балкан) и са ЕУ, и глобално потребна, нужна и корисна. Током 2021. године, као и током наредних пар година, на средњи рок, може се проценити раст притисака и ризика у сфери бизниса, економије, технологије, репутације који ће потискивати легалне економске и финансијске токове. Стога је ефикасност сузбијања прања новца веома значајна за опстанак, а не само за успех и развој националних привреда. Из претходно наведеног разлога, могуће је дефинисати конкретно сузбијање прања новца као врсту менаџмента кризе, који захтева сарадњу, иновације, технологију, ресурсе, посвећеност и др. Наредни редови су покушај указивања реперкусија кризе COVID – 19 на сузбијање прања новца. То су саморане опсервације, указивање на потенцијалне правце реаговања. Тиме се помаже доносиоцима политичких и економских одлука да јачају капацитете у овој сфери и побољшавају ефекте. У супротном ће замке постојећих и нових ризика вући социо – економске процесе уназад.

Ризици прања новца расту, посебно ризици финансирања илегалних операција које могу даље финансирати терористичке и субверзивне активности. Долазећа криза која ће се вероватно појачавати, повећаваће ризике COVID – 19 као узрочника притисака усмерених ка већем броју трансакција прања новца које ће

бити све теже детектовати због нових информационих технологија. У временима кризе, мултилатерална сарадња у региону Западног Балкана и са ЕУ веома је значајна, уз одржавање глобалне посвећености и обавеза према глобалном регулаторном телу за сузбијање прања новца и финансирања тероризма Стручне групе за финансијске акције (FATF 2021). Кроз глобалну и регионалну сарадњу, дељење информација и координацију, отварају се потенцијали унапређења квалитета и резултата сузбијања прања новца.

У времену глобалне кризе која се развија у току треће деценије XXI века расту изазови креирања мултилатералних система јер смо пред временом које захтева хитне и праве одговоре, који су пропорционални дубини кризе. Само робусни системи сузбијања прања новца на националном, суб-регионалном (Западни Балкан) и регионалном нивоу (ЕУ), уз сарадњу на глобалном плану (FATF), кроз креирање робусних система за дељење података могу дати решења. Тиме се отвара простор за нове циљана и уско фокусирање специфичне и сегментиране стратегије сузбијања прања новца.

Утицај пандемије COVID-19 ће бити много дубљи, трајнији, ризичан и непредвидив на социоекономска изгледе, раст и стабилност. Према неким опсервацијама „пандемија коронавируса ће у економском смислу оставити пукотине и ломове сличне онима које је иза себе оставила Велика депресија и Други светски рат“ (Перић Дилигенски 2020, 635). Пандемија доноси нове ризике и за регулаторе и регулаторне тела, али отвара нове могућности за криминалне активности прања новца и финансирања тероризма. Перспективе су у јачању сарадње регулаторних тела и агенција, без обзира на нивоу остварене институционалне структуре у овој сфери. Претње од криминалних активности почињу енормно да расту. ФАТФ је глобална мрежа са више од 200 земаља чланица која прикупља податке о новим формама и методама криминалних активности у овој области у свету. ФАТФ се фокусира на материју проневере државне помоћи, субвенције и јавне набавке, корупцију државних службеника, финансирања политичких кампања нелегалним средствима, на кривотворену медицинску опрему и лекове. Криминалци формирају „предузећа шкољке“ непостојеће и компаније фасаде, што све потврђује њихову чврсту решеност да злоупотребе глобалну кризу. Расту активности у сфери онлајн трговине као и ризици у домену безбедности информационих технологија, уцене, крипто напади, итд. Све чешће се на Интернету могу наћи лажни линкови за владине и јавне агенције и институције. Криминалци су брзи и ефикасни у заобилажењу интерних контрола које користе компаније и финансијске институције, тако да је процес оцена кроз „извештај са дужном пажњом“ клијента

заобиђен на ефикасан начин.

Пандемија је изменила начин на који криминалци перу новац (FATF 2021a, 1). Смањени су лични контакти, при чему се гро трансакција обавља онлајн, те расте обим бесконтактних плаћања. Идентификација клијената је све тежа и комплекснија, и захтева време и ресурсе. Све је теже утврдити дигитални идентитет клијената. Настају нове нерегулисане финансијске услуге, инсајдерска берзанска и ванберзанска трговина, велики скокови и падови вредности (компаније, некретнине, финансијски инструменти). Настају нове шеме преваре, који посебно циљају незапослене и сиромашне, које управо треба и заштити. Новац из трговине наркотицима прелива се и пере, уз кријумчарење људи, експлоатацију деце и проституцију обим који улази и канале такозваног „прљавог новца“ расте.

У тој борби за сузбијање прања новца и финансирања тероризма ФАТФ нуди земљама чланицама своје веома робусне правне стандарде, снажне правне механизме за имплементацију, и на оперативном плану, којима се ефикасно одупире претњама (FATF 2020). Кључно је да лидери, политичке елите и јавно мњење земаља Западног Балкана схвате и прихвате да је раст криминала и тероризма снага која дестабилизује националне економије, смањује поверење у владу и политичке лидере, отежава економски раст, што повратно погађа сваког грађанина. Након деценијских припрема, превођења регулаторних решења, усвајања закона и прописа, обуке и формирања агенција и/или управа полиција као и финансијских обавештајних служби за сузбијање прања новца и финансирања тероризма долази време остварење резултата. Циљ је јачање светског финансијског и корпоративног сектора, али и подизање свести јавности о ризицима и опасностима прања новца. Јединице такозваних „финансијских обавештајних служби“ требало би да убудуће добијају адекватне ресурсе да би могле да анализирају и достављају извештаје правосуђу и полицији (за истражне радње). Домен оцене ефективности и ефикасности превентивних мера и ефективне супервизије на националном нивоу није у примарној жижи ово рада, мада је по нашој оцени веома значајан и потребан у функцији будућег унапређења. ФАТФ уводи методолошки приступ процене клијента „базиран на процени ризика“, што је иначе стандардна методологије екстерне и интерне ревизије на међународном и националном плану. Будуће приоритетне активности ФАТФ у сфери истраживања могућности коришћења дигиталне трансформације у сузбијању прања новца свде се на:

1. Идентификовање могућности и изазова коришћења нових технологија у приватном сектору, за супервизоре и регула-

торна тела;

2. Истраживање нових могућности креирања пулова података, софистицираних метода микро финансијске аналитике, детектовање стварних и потенцијалних препрека у овом процесу, почев од аспеката регулативе заштите приватности података, заштите личних информација и
3. Помоћ ФАТФ – а убрзавању процеса дигиталне трансформације оперативних националних агенција, финансијских обавештајних служби и институција које спроводе закон.

Ту неизбежно треба да укључе аспекти вештачке интелигенције, машинског учења, технологије за заштиту приватности, виртуалних валута, технологије „ланаца повезаних информација“ које ће све заједно значајно помагати у процесу трансформације сузбијања прања новца и финансирања тероризма, што је управо једна од централних порука овог рада. Криминал ће се све брже развијати, креираће се нове форме и методе, а свему томе доприносиће негативни ефекти COVID – 19. Стога ће способност адаптирања бити кључна за одговор на нове околности и захтеве. Тиме ће се све ефикасније онемогућавати на превентивној основи злоупотреба финансијских средстава и самог финансијског система, који је растуће рањив на овакве ризике.

СУЗБИЈАЊЕ ПРАЊА НОВЦА У КОНТЕКСТУ ПРАВНОГ РЕГУЛИСАЊА БОРБЕ ПРОТИВ ТРАНСНАЦИОНАЛНОГ КРИМИНАЛА, ПОРЕСКЕ ЕВАЗИЈЕ, САЈБЕР КРИМИНАЛА И КОРУПЦИЈЕ

Централни аспекти правне и са њом повезане укупне законске регулативе у борби против прања новца, пореске евазије и сајбер – криминала су основ националних стратегија у овој области (Ђорђевић и др. 2017: 166 – 179.). Наведена истраживања указују да је у оквиру транснационалног криминала све веће учешће пореске евазије, нелегалних трансакција у Биткоину. Из тих разлога је потребно ефикасно континуирано иновирање националних стратегије за борбу против транснационалног организованог криминала и тероризма, што потврђује управо развој утицај COVID – 19 не експанзију ових негативних феномена. Правна и струка безбедности наглашавају растући централни значај ефикасног и обухватног правног регулисање ове три новонастајуће кључне тачке. Пракса прања новца, финансирање тероризма, транснационални организовани криминал, пореска евазија и корупција се све брже развијају и постају изузетно снажан ометајући фактор друштвено

– економског развоја. Због тога су потребни знатно већи, ефикаснији и квалитетнији напори максималног убрзавања правне и регулаторне хармонизације и усаглашености на националном нивоу и у односу на регулативе у ЕУ и у свету. Суштина је да је благовременост врхунски циљ, истовремено, будимо реални, изузетно тешко али и могуће остварив. У реалности је потребно да се убрза анализа праксе и да националне стратегије сузбијања прања новца пружају значајне и опипљиве ефекте које јавност оцењује позитивним. Правна регулатива мора практично у реалном времену, скоро без застоја, да прати и решава захтеве које намећу нове праксе и форме сузбијања прања новца и активности које су са тим повезане. Тиме ће се креирати основа стабилних националних правних система на основу концепта људских слобода и владавине закона.

Савремени правни оквир регулативе усмерене на сузбијање прања новца и финансирања тероризма се развијао у периоду који се протеже на скоро две деценије.

Прва Директива Европске уније о сузбијању прања новца у сфери стандарда регулаторне усаглашеност сузбијања прања новца и финансирања тероризма посматрано са историјске дистанце има много већи значај од бројних стандарда који се примењују на добровољној основи које су издале различите групе као што је Базелски комитет ФАТФ-а, јер се примењују само на чланице ЕУ. Ова директива је ограничена и уско се фокусира на шверц дроге, према дефиницији Бечке конвенције из 1988. године. Ипак, након тога су земље чланице охрабриване, што су и имплементирале, да прошире регулативу на предвиђена друга кршења закона као кривична дела.

Трећа Директива о сузбијању прања новца (Европски парламент и Савет Европске уније 2005, 116 – 137) је ступила на снагу 2005. године. Законодавно регулаторни оквир и пратећи прописи су изграђени на основу међународних стандарда ФАТФ – а. Ови стандарди се примењују у финансијском сектору. Обавезни су за адвокате, нотаре, рачуновође – ревизоре, агенте за некретнине, казина, компаније пружаоце финансијских услуга, као и за све трговце роба и услуга када су плаћања у готову, што је у ЕУ износ изнад 15.000 Евра. Фебруара месеца 2012. године донети су нови измењени стандарди ФАТФ – а о сузбијању прања новца.

Четврта Директива о борби против прања новца (4AMLD) (EU) 2015/849 фокусира се на аспекте спречавања финансијског тржишта у сврхе прања новца и финансирања тероризма. Представља проширење и замену Треће директиве (3AMLD), базирано на препорукама ФАТФ из 2012. године (Eur-Lex, 2020a). Ова директива о сузбијању прања новца и финансирања тероризма је централна јер је основ

за класификацију ризика, параметара ризика и приступ базиран на оцени ризика трансакције и клијента. Параметри класификације ризика према Четвртој директиви су: дефинисање, мониторинг и имплементација профила „познавање вашег клијента“, креирање позитивних пословних односа и климе сарадње са фирмом клијентом; блиско праћење – мониторинг свих, посебно сумњивих и ризичних трансакција и изградња и унапређивање личних односа са клијентом као појединцем и партнером у сузбијању прања новца. То омогућава наредни корак: *класификацију ризика* што се уско фокусира на следеће параметре: високе, најчешће, депозите у готову на почетку пословног односа („перачи“ новца брзо формирају пословне односе и још и брже завршавају, познајући време реакције и инертност система за сузбијање прања новца); висок обим плаћања у готову са купцима зоне високог ризика; трансакције са земљама високог ризика (водити рачуна да су све трансакције са два или више учесника, тако да када је у питању међународни платни промет прате друге „финансијске обавештајне службе“ и агенције за сузбијање прања новца; мали трансактори који депонују скоро занемариве суме, велики број улагача и још већи број трансакција.

На основу параметара ризика и поступка класификације омогућен је наредни корак *унапређење класификације ризика*. Овај корак се обавља кроз потпуно ревизорско документовање и садржи следеће етапе:

- Налази о сузбијању прања новца и финансирању тероризма,
- Класификација конкретне трансакције/а и типологија ризика,
- Почетни ток процеса ревизије сузбијања прања новца,
- Финална фаза: Проналажење неуобичајених карактеристика и трансакције које привлаче пажњу и ризичне су.

Пета директива ЕУ о сузбијању прања новца је ступила на снагу 10. јануара 2020. године. Значајан је део напора ЕУ да ојача укупно веома широку, комплексну и обимну регулативу о овој сфери (Еур – Lex, 2020б). Веома значајан елемент 5. директиве која је ступила на снагу 10. јануара 2020. јесу решеност ЕУ да појача у значајној мери напоре и ефекте у регулисање сфере сузбијања прања новца у функцији супротстављању тероризму. Основни циљеви се могу класификовати на следећи начин. Унапређење транспарентности компанија, односно корпоративног сектора ће се чинити пре свега кроз формирање јавно расположивих и приступачних јавних регистра привредних друштава, фондација, трустова и других прав-

них уговора. Такве симетричне мере треба предузимати у земљама Западног Балкана без одлагања. Следећи циљ односи се на јачање овлашћења и снага јединице финансијских обавештајних служби на националном и на нивоу ЕУ. Претходно подразумева паралелне акције у региону, јер ће бити растући број захтева у оба правца. Неадекватан институционални и функционално – оперативни капацитет се може у релативно кратком року вратити као бумеранг потенцијалних претњи стављања одређене јурисдикције под појачане мере надзора ЕУ или на црну листу ЕУ и ФАФТ – а. Увођење и значајно ограничавање аутономије виртуалних валута, њихова пуна контрола и елиминисање анонимности значи блокаду снабдевача такозваних „електронских онлајн новчаника“ као и анонимних картица са унапред плаћеним износима. Такође, напори ће бити усмерени на проширивање листе трећих земаља које ће бити процењене као високо ризичне. Повећан надзор захтева подизање нивоа транспарентности и регулаторне усаглашености, заједно са унапређивањем заштитних мера финансијских трансакција између ЕУ и таквих земаља, свакако и Западног Балкана. Све земље чланице ЕУ ће морати да формирају јавни регистар у централној банци свих рачуна (нешто што је у претходним системима било попут Службе друштвеног књиговодства и платног промета у једном делу). Унапређиваће се сарадња, размена информација надзорних тела која контролишу механизме прања новца као и са телима пруденционе контроле и супервизорима Европске централне банке. Симетричне мере треба спровести на националном плану јер се тиме обавља хармонизација сарадња са пандан институцијама на националним плану и са Европском централном банком.

Кључни аспекти 5. директиве ЕУ о сузбијању прања новца су следећи:

1. Услуге виртуалних средстава–имовине и пружаоци услуга електронских новчаника - Пружаоци услуга виртуалних средстава и пружаоци услуга чувара електронских новчаника сада су субјекти сузбијања прања новца и финансирања тероризма;
2. Унапред плаћене картице и Е–новац - Клијенти који користе унапред плаћене платне картице на којима је износ који уплаћују изнад 150 евра сада су субјект провере идентитета;
3. Службена листа политички експонираних личности - Све земље чланице су обавезне да одржавају иновиране листе свих политички експонираних особа;
4. Високо ризичне треће земље - Било какви пословни односи или финансијске трансакције које укључују високо ризичне треће земље или било какве сличне аранжмане мора да учине доступним властима информације о корисном интересу;

5. Друга спремишта вредности - Захтеви за сузбијање прања новца се примењују на било које професионалне трговинске трансакције вредних роба (чија је вредности већа од 10.000 Британских фунти); Обухват високо вредних роба су уметничка дела, нафта, оружје, племенити метало, дуван, итд., и
6. Регистар крајњег корисног власништва - Национални регистри крајњег корисника мора да буду повезани на нивоу ЕУ. Компаније, трустови, и слични аранжмани морају учинити властима расположиву информацију о јединственом крајњем кориснику

Глобални и регионални пејзаж „океана“ прања новца се мења, као и напори сузбијања. Стога финансијске институције на Западном Балкану као и регулаторна тела и мониторинг агенције треба да ускладе кораке са нормативима у региону како би испунили задате критеријуме о усаглашености. То је потребно сагледавати на националном, регионалном и на међународном нивоу. Директиве ЕУ посебно 5. и сада се све више говори о 6. јесу механизми хармонизације унутар ЕУ, али и са земљама Западног Балкана. Крајем 2018. године је пуштен у јавност нацрт 6. директиве о сузбијању прања новца (6AMLD). Ступа на снагу јуна 2021. године. То свакако подразумева да национална институције познаје и примењује 5. директиву. Наредна 6. директива ће хармонизовати дефиницију сузбијања прања новца, повезивање особе/а које се тиме баве, као и јасно дефинисање казни за „пераче новца.“

ТРЕНДОВИ И ПЕРСПЕКТИВЕ СУЗБИЈАЊА ПРАЊА НОВЦА НА ЗАПАДНОМ БАЛКАНУ У ФУНКЦИЈИ ПРИКЉУЧЕЊА ЕУ

*„Све се мења само су интереси стални.“
Бенџамин Дизраели*

Оперативна, тактичка па и стратешка одлука у ком степену да се приступа преговорима, са којом енергијом ефектима, мотивима и исходима је аутономно и неotuђиво право сваке од држава региона Западног Балкана. На другој страни је симетрично право веома снажне ЕУ да артикулише своје интересе. Посматрано кроз садашњу призму, најмање је опортуно тумачити будућност кроз аспекте пројекције историјске прошлости. Будућност брзих, наглих и непредвидивих промена у сваком погледу ће водити ка још бржим прилагођавањима са различитим исходима од средњих или незнат-

них решења, ка песимистичким. Организован криминал и криминалне групе на Западном Балкану ће повећавати обим и вредност нелегалне трговине и услуга, што ће се рефлектовати на експанзију прања новца (UNODC, 2020, 5). Економско и финансијско снажење организованог криминала уз раст пореске евазије и корупције ће бити снажан фактор друштвене и политичке нестабилности. Развој регулативе сузбијања прања новца у ЕУ прати блиско трендове у САД, Канади и осталим богатим земљама чланицама ОЕЦД – а. Национални правосудни и полицијски системи не располажу адекватним капацитетом супротстављања и адекватног одговора на овакве растуће притиске, тако да би се евентуално могло предвидети и слабљење ефикасности у сфери сузбијања прања новца. Будућност се огледа у политичкој вољи и одлучности да се ради на јачању правне државе као гаранта остварења независне, стручне, самосталне и непристрасне правосудне (судске и јавнотужилачке власти) која ће бити кредибилна да процесуира криминалне групе и јавне делатнике који се огреше о јавни интерес (Peric Diligenski 2016, 537 – 544) Босна и Херцеговина је у том правцу учинила значајан напор 2015. године да номотехнички осмисли и усвоји акциони план за сузбијање прања новца. Ову оријентацију су следили све земље у региону. Ипак од „оптимистичког“ плана као списка циљева до ефикасног остварења резултата увек је дуг и нераван пут.

Фаза техничке/консултантске помоћи донатора из иностранства је завршена након вишегодишње праксе (2015 – 2020). У том периоду су креирани адекватни законско – регулаторни оквири „замрзавања“ имовине терориста. Креиране су адекватне супервизорске институције, мере за остале непрофитне секторе, појачана је контрола девизних прекограничних трансакција. У оквиру националних законодавних система хармонизоване су процедуре кривичног гоњења прања новца, уз јасно дефинисане поступке конфискације средстава. Период 2021. године и након тога јесте време остварења опипљивих резултата (UNODC, 2020, 75).

У односу на претходно, ЕУ ће сагледати своје интересе кроз различите временске хоризонте, при чему ће област сузбијања прања новца бити саставни део улоге у правосуђу и институционалној изградњи демократских институција.

ЗАКЉУЧАК

Анализа коју смо изложили је креирана са циљем да на свеобухватан и систематичан начин сагледа аспекте, интересе, проблеме и перспективе сузбијања прања новца и борбе против тероризма у региону Западној Балкана у контексту приступања ЕУ, при чему су се појединачно узимале у обзир тачке интереса, спајања и раздвајања оба партнера у овом односу.

У ширем оквиру процеса интеграције земаља Западног Балкана у институције и организацију Европске уније треба сагледавати имплементацију акционих планова појединачних земаља у овој области. Потребне су нове форме интеграције и квалитетне сарадње министарства правосуђа, унутрашњих послова, судских система, канцеларија јавних тужилаца, надзорних тела и специјализованих агенција и супервизорских комисија које су задужене са превенцију и борбу против прања новца, корупције, организованог транснационалног криминала и пореске евазије. Нова регулаторна решења ЕУ у овој области и она која се убрзано доносе (што ће бити трајан процес) су веома значајна и корисна за земље Западног Балкана, које су у процесу прикључивања обавезне да их прате и имплементирају. Снажење институционалних капацитета појединачних држава је саставни део програма реформи правног система (креирања и спровођења нових јавних политика, што су обавезе у оквиру процеса споразума о сарадњи и прикључивању. У новом фокусу су аспекти превенције прања новца, јачање агенција правосудног система, посебно истраге и тужилаштва, боље стратешко планирање и механизми анализе реалних феномена, уз јачање капацитета националних финансијских обавештајних служби. Примена релевантних међународних и стандарда ЕУ у сузбијању прања новца базира се на процени ризика. Потребно је снажење размене информација, посебно најбољих пракси на регионалном нивоу, са ЕУ и одговарајућим регулаторним телима на глобалном нивоу. Значајне су превентивне мере ублажавања претњи и ризика посебну о домену политика финансијске супервизије.

РЕФЕРЕНЦЕ

- Бурсаћ, Борис. 2020. „Могућности одговора Европске уније на савремене терористичке претње“. *Политичка ревија* 61. doi.org/10.22182/pr.6532020.1, 11 – 32.
- Ђорђевић, Зоран; Љутић, Ивана, Б.; Ђурђевић, Драган, Ж.; Јованић, Ђуро, 2017. „Борба против транснационалног криминала -

- сузбијање прања новца, пореска евазија и регулисање Биткоина у Србији“. *Војно дело* 2017, вол. 69, бр. 6: 166-179.
- Ковачевић, Маја. 2020. „Политика проширења Европске уније у потрази за реформом“. *Политичка ревија* 64 DOI: <https://doi.org/10.22182/pr.6422020.6> :133 – 150.
- Матијевић, Андреа. 2020. „Ставови држава чланица о проширењу Европске уније и нова методологија политике проширења“. *Политичка ревија* 64 (2): 151-175. doi: <https://doi.org/10.22182/pr.6422020.7>.
- Перић Дилигенски, Тијана. 2020. „Коронавирус у (био)политичком имагинаријуму.“ *Социолошки преглед* 3 (54): 627 – 646. doi: 10.5937/socpreg54-27419.
- Стојановић, Марија. 2021. „Економска интеграција Балкана реалнија од пријема у ЕУ“. *Данас* 17. јануара 2021. <https://www.danas.rs/politika/demostat/ekonomska-integracija-balkana-realnija-od-skorog-prijema-u-eu/>.
- Comply Advantage. 2021. *Globak AML Regulations: What You Need To Know*. <https://complyadvantage.com/knowledgebase/aml-regulations/>.
- EU 5th Anti – Money Laundering Directives. (January 10, 2021.) https://miro.medium.com/max/1200/1*GABQBhyDIUXyo8aiFGBfpQ.jpeg.
- Eur – Lex. 2020. *Sprečavanje zlouporabe finansijskog sustava u svrhu pranja novca i terorizma*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/?uri=URISERV:230804_1 last accessed 23 January 2021.
- Eur – Lex. 2020a. Direktiva (EU) 2015/849 Europskog parlamenta i Vijeća od 20. svibnja 2015. *Službeni list Europske unije*. L 141/723. last accessed 21 January 2021.
- Eur – Lex. 2020b. Direktiva (EU) 2018/843 Europskog parlamenta i Vijeća od 30. svibnja 2018. *Službeni list Europske unije*. L 156/43. last accessed 21 January 2021.
- European Parliament. 2020. *The Western Balkans*. Fact Sheets on the European Union – 2020. https://www.europarl.europa.eu/ftu/pdf/en/FTU_5.5.2.pdf, last accessed 19 January 2021: 1.
- Europski parlament i Vijeće Europske unije. 2005. (Tekst značajan za EGP). *Službeni list Europske unije*. I. 309/15. 25.11.2005. 09/Sv. 2., 116-137. <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TXT/PDF/?uri=CELEX:32005L0060&from=FR>, last accessed 19 January 2021.
- Europsko vijeće Vijeće Evropske unije. Oct 20, 2020. Proširenje EU – a – Consilium. <https://www.consilium.europa.eu/hr/> last accessed 20 January 2021.
- EuroWork Working Life. 11 March 2007. *Acquis Communautaire*. <https://www.eurofound.europa.eu/observatories/eurwork/industrial->

- relations-dictionary/acquis-communautaire#:~:text=Acquis%20communautaire%20is%20a%20French,the%20European%20Union%20(EU), last accessed 20 January 2021.
- FATF. 18 January 2021a. *Covid – 19 and the Changing Money Laundering and Terrorist Financing Risk Landscape*. www.fatf-gafi.org/publications/fatfgeneral/documents/mena-reg-tech-2021.html, last accessed 21 January 2021.
- FATF. 2020. *International Standards on Combating Money Laundering and the Financing of Terrorism & Proliferation. The FATF REcommendations*. Updated October 2020. last accessed 21 January 2021.
- FATF. 2021. <https://www.fatf-gafi.org/home/> <https://www.fatf-gafi.org/home/>, last accessed 21 January 2021. <http://www.fatf-gafi.org/media/fatf/documents/recommendations/pdfs/FATF%20Recommendations%202012.pdf>, last accessed 21 January 2021.
- Jean – Claude Juncker. 2017. European Commission President. *State of the Union Adress, 13 september 2017*. https://ec.europa.eu/commission/sites/beta-political/files/the-enlargement-process_en.pdf, last accessed 19 January 2021.
- Perić Diligenski, Tijana. 2016. “The influence of the European Union on designing of anti-corruption policy in the Republic of Serbia”. In *Thematic conference proceedings of international significance* volume I, eds. group of authors, 537-544. Belgrade: Academy of Criminalistic and Police studies.
- Summaries of EU legislation*. https://eur-lex.europa.eu/legal-content/HR/TEXT/?uri=LEGISSUM:230804_1, poslednji pristup 21. januara 2021.
- UNODC, United Nations Office on Drugs and Crime. 2020. UNODC Research. *Measuring Organized Crime in the Western Balkans*. <https://www.unodc.org/documents/data-and-analysis/OC/Measuring-OC-in-WB.pdf>, last accessed 22 January 2021.
- World Economic Forum. 2021a. *The Global Risks Report 2021*. 16th Edition. Insight Report. <https://www.weforum.org/reports/the-global-risks-report-2021>, last accessed 21 January 2021 72-81.

Ivana B. Ljutić

Belgrade Banking Academy, University Union, Belgrade

PERSPECTIVES OF THE CREDIBLE ACCESSION OF THE EUROPEAN UNION TO WESTERN BALKANS: ENHANCED EU ENGAGEMENT IN THE FIELD OF MONEY LAUNDERING REGULATION AND PRACTICES

Resume

This paper analyse the harmonization of the legal and accompanying regulations of the countries of the Western Balkans region in the field of combating money laundering and terrorist financing (AML-CFT) with the similar normative acts in the European Union (EU). Threats of international terrorism are growing. New risks of tax evasion, corruption, transnational organized crime and of the cybercrime are emerging. One of the key criteria for the accession of the Western Balkan (WB) countries to the EU has become the effects of AML. The main difficulty facing WB countries is the ingrained vision of the EU and international regulators that national regulatory systems are not doing enough in practice to achieve the effects of effective AML. The speed, scope and strength of regulatory changes in the EU are dynamic, and they consequently represent an excessive burden of requests from the national regulatory systems. Those systems are objectively assessed in the process of construction, with the inertia of historical problems and legacies. The assessment is that the demands of the international community, and even more so of the EU, will grow stricter. The so called the „stop – go“ period of superfluous results is over. The phase of the Olympic motto follows: „*faster, higher, stronger*.“ Terrorism causes rising costs for societies. It is a significant challenge for all civilized countries to be a proactive partner in AML/CFT. In this light, countering terrorist financing through the fight against money laundering is a key starting, central and final point and link. Methods used in analyzing this subject are comparable law method, positive legal method and historical legal method.

Keywords: enlargement, European Union, Western Balkans, anti-money laundering, terrorist financing, legal regulations

* ivana.ljusic@bba.edu.rs

* Овај рад је примљен 01. маја 2021. године, а прихваћен за штампу на састанку Редакције 10. маја 2021. године.